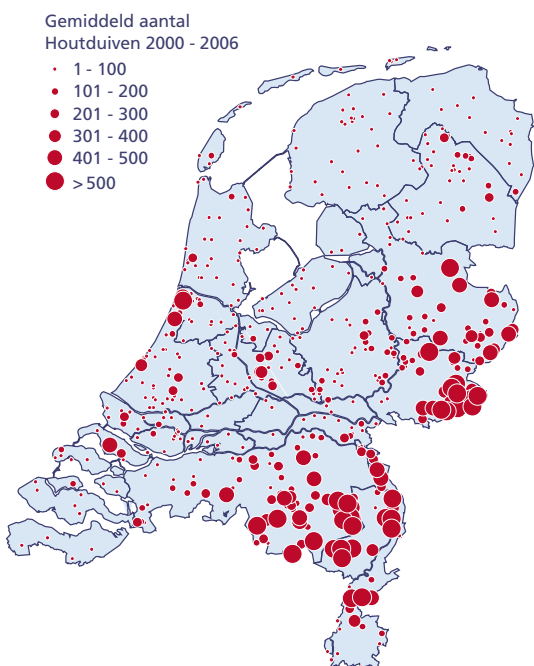
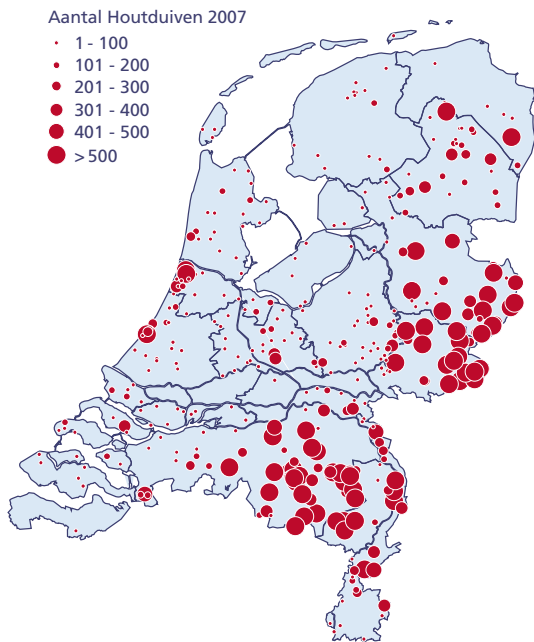

Houtduiven. Foto: Ran Schols

Een Houtduivenwinter. Resultaten PTT winter 2007-2008

De 30e PTT-wintervogeltelling werd vrij onverwacht toch nog een wat winterse aangelegenheid. Half december 2007 waren grote delen van Nederland dagenlang gehuld in een witte deken van bevroren rijp. Dat leverde mooie plaatjes op, maar hoe reageerden de vogels hierop?

Figuur 1. Aantal Houtduiven per PTT-route in 2007 en gemiddeld in 2000-2006 (meer routes geteld dan in 2007).

Geen invasies

De telinspanning in 2007 kwam nagenoeg overeen met die in de winter ervoor: er werden ruim 1,3 miljoen vogels geteld op 420 routes. Op basis van de herfsttrek werden vooraf hoge aantallen mezen voorspeld. Dat viel wat tegen, de aantallen Pimpelmezen en Koolmezen weken niet af van wat in voorgaande jaren gebruikelijk was. Alleen Zwarte Mezen waren duidelijk talrijker. Dat was ook het geval met Houtduiven. (figuur1) In 2007 was er laat in de herfst nog flinke trek, wat uiteindelijk resulteerde in een recordaantal overwinterraars: er werden er bijna 100.000 geteld, waarmee de Houtduif na de Smient en de Kolgans de talrijkste soort was. Holenduiven deden het daarentegen opvallend slecht. Sijzen waren weer behoorlijk talrijk, 'barmsijzen' (waarschijnlijk merendeels Grote Barmsijzen) zaten op het niveau van 2006, dat als normaal kan worden beschouwd (in 2005 was er een grote invasie). Slechts enkele 'trompetgoudvinken' (noordoostelijke Goudvinken met een afwijkend zeurgeluidje) wisten deze winter de weg naar Nederland terug te vinden, en de aantallen gemelde Goudvinken waren dan ook niet overdreven hoog. Vink en Graspieper vertoonden wat lagere aantallen dan normaal, wat zich tijdens de trekellingen in de herfst al leek aan te kondigen, al speelden ongunstige telomstandigheden daarbij mee. De Ruigpootbuiszieder, waarvan we hoge verwachtingen hadden vanwege een kleine influx eind oktober, was met 9 ex. maar heel gemiddeld vertegenwoordigd.

Warmteminnende soorten

Zou de tijdelijke kou halfbakken overwinterraars als Tjiftjaf en Witte Kwikstaart parten hebben gespeeld? Beide soorten werden weinig gezien, maar blijkbaar was de vorst niet streng genoeg voor Roodborsttapuit, IJsvogel en Grote Gele Kwikstaart. Die werden juist in recordaantallen gezien! Zwarte Roodstaart (5) en Zwartkop (1) werden, als altijd, weinig opgemerkt.

Opvallende uitschieters

Raven en 'rietganzen' (ongetwijfeld merendeels Toendarietganzen) waren wat talrijker dan normaal. Krakeend, Groene Specht en Grote Zilverreiger, allemaal bezig aan een opmars, waren nog nooit zo talrijk. De Kleine Zilverreiger leek echter wat minder winterhard.

Gestage afnames zijn er bij de Rode Lijstsoorten Ringmus en Matkop. Daarnaast lijkt de vorst geleid te hebben tot grootschalige verplaatsingen bij veel soorten steltlopers, meeuwen, eenden en lijsters.

Zeldzaamheden

Er konden weer diverse leuke soorten worden bijgeschreven. Wederom was PTT-route Noord-Walcheren met 91 soorten de soortenrijkste, met als bonus twee Kleine Alken en een Middelste Jager. Enkele zeldzame wintergasten hadden domicilie gekozen op een PTT-route, zoals het Limburgse vrouwtje Ringsnaveleend en de twee Arnhemse Waterspreeuwen. Een Middelste Bonte Specht, waarschijnlijk een van de broedvogels bij het SOVON-kantoor, waagde een winters uitstapje naar een nabijgelegen PTT-route in Berg en Dal. Opvallende watervogelsoorten waren Flamingo (2), Dwerggans (1), Roodhalsgans (4), Kokardezaagbek (3), IJseend (1) en Grote Zee-eend (1). Vier Grote Kruisbekken waren er voor een gelukkige waarnemer in Drenthe, terwijl een winterse groep van 130 Kraanvogels werd gezien op een Limburgse route.

Meer lezen over de PTT-resultaten

Recent verscheen in Limosa een overzichtsartikel over de resultaten van de PTT-tellingen in 1980-2006 (Boele *et al.* 2008). Een pdf is te downloaden via de SOVON-site (www.sovon.nl/default.asp?id=274). Verschillen in winterrends tussen soorten hangen deels samen met habitatvoorkeur en trekgedrag. Gemiddeld genomen zijn deeltrekkers en standvogels van bossen toegenomen, en wintergasten en standvogels van andere habitats

Late aankomst arctische zwanen en ganzen

afgenomen. Voor het overgrote deel van de soorten is de trend in Laag-Nederland positiever dan in Hoog-Nederland. Dit is deels een gevolg van de 'verbossing' van het voorheen open landschap in Laag-Nederland.

Een andere recente publicatie waarin PTT-tellingen een prominente rol spelen is het nieuwe boek over de vogels van de Veluwezoom (Vogelwerkgroep Arnhem e.o. 2008). Door jarenlange tellingen te verwerken met geostatistische technieken kon van veel soorten de winterverspreiding gemiddeld worden in fraaie gebiedsdekkende dichtheidskaarten.

Zelf meedoen

De 31e editie van de wintervogeltelling vindt plaats in de periode 15 december 2008 – 1 januari 2009. Als u ook een eigen route wilt uitzetten, kijk dan op de website voor meer informatie of neem contact op met de coördinator.

Bram Aarts

Literatuur

Vogelwerkgroep Arnhem e.o. 2008. *Vogels van de Veluwezoom. Vogelwerkgroep Arnhem en omstreken, Arnhem.*

Boele A., Hustings F., Koffijberg K., van Turnhout C. & Plate C. 2008. *Populatiestrends van terrestrische wintervogels in 1980-2006: habitat, trekgedrag en verschillen tussen Hoog- en Laag-Nederland. Limosa 81: 50-61.*

In de afgelopen jaren waren we eraan gewend geraakt dat met name Kolgans en Toendrarietgans al in oktober in grote aantallen in ons land pleisterden (zie SOVON-Nieuws 21(3): 15-16). Daar was bij de laatste watervogeltelling in oktober weinig van te merken. Sterker, de aankomst van zowel Kleine Zwaan, Toendrarietgans, Kleine Rietgans, Kolgans, Brandgans als Rotgans was dit najaar sterk vertraagd. Afgaande op de gebieden die zowel in oktober 2007 als in oktober 2008 geteld werden (vergelijking nu al mogelijk dankzij online invoer van gegevens!), was het verschil het grootst bij Kolgans (84% minder), Toendrarietgans (-54%) en Brandgans (-40%). Bij Kleine Rietgans en Kleine Zwaan waren de verschillen nog groter, maar bij deze soorten gaat de vergelijking enigszins mank omdat ze (in oktober) maar in enkele gebieden voorkomen. Dan gaat het wel of niet digitaal doorgeven van een telling een grote rol spelen. Niettemin was ook de aankomst van deze soorten duidelijk enkele weken verlaat. De aankomst van Kleine Zwanen in Groot-Brittannië was dit najaar zelfs de laatste sinds 1981. Bij Grauwe Gans werd pas laat in oktober veel doortrek opgemerkt. Het verschil met 2007 was bij de watervogeltellingen echter niet opvallend groot, wat een gevolg is van het hoge aandeel (deels plaatsgebonden) Nederlandse broedvogels.

Trektellingen suggereren dat de aankomst van in eerste instantie Kolgans en Toendrarietgans, later ook Kleine Zwaan, pas vanaf 30-31 oktober goed op gang kwam. Precies op dat moment draaide een vrij hardnekkige (zuid)westelijke stroming in het Oostzeegebied en oostelijker naar (noord)oostelijke richtingen. De tegenwind is vermoedelijk een belangrijke reden achter de vertraagde aankomst, samen met hoge temperaturen (gemiddeld warmer dan bij ons in die tijd) en wellicht goede voedselom-

standigheden (al weten we van het laatste weinig). Bewegingen van vier met satellietzenders uitgeruste Kolganzen bevestigen de trage najaarstrek (zie www.blessgans.de). Ze vertrokken pas tussen 9 en 14 oktober (een-tje 2 oktober) uit de Russische toendra en arriveerden voornamelijk begin november in de Baltische staten, deels met veel tussenstops onderweg. Van een vierde gans zijn geen peilingen meer beschikbaar sinds 23 oktober, toen de vogel nog steeds in Karelië verbleef, nabij de Fins-Russische grens. In het najaar van 2007 vertrokken 4 van de toen 6 actieve zenders rond 30 september uit de toendra (dus 1-2 weken eerder) en kwamen ze al begin oktober, na enkele langeafstandsvluchten, in Estland aan (1-4 weken eerder dan 2008). Hieruit komt duidelijk naar voren dat de vogels niet alleen later uit de toendra vertrokken, maar ook meer tijd nodig hadden hun weg door NW-Rusland te vinden. Op 11 november was nog steeds geen van de vogels gearriveerd in ons land, waar ze gezenderd zijn. Vorig jaar werd de eerste op 20 oktober in de Noordoostpolder gepeild. Frappant is overigens dat de vroegste vogel in 2007 ook nu het verst naar het westen is gevlogen.

Door de late aankomst is nog weinig te zeggen over eventuele broedresultaten. In ieder geval bij Kleine Zwaan en Kolgans lijkt het broedsucces niet erg hoog (<10%). Een hoog broedsucces als verklaring voor de late aankomst (families arriveren doorgaans later) valt dan ook af.

Kees Koffijberg

Kolganzen (30 oktober 2006).
Foto: Hans Gebuis

